

Krúdy Gyula magányos, különös alakja úgy él a köztudatban, mint a kiadós békebeli ebédek, a szósok, párolgó sülték, velőscsontok, piros abroszos kisvendéglők költője, az étkezési szertartások érzékletes leírója. Olyan egyoldalú ez, mintha Móricz Zsigmondról csak azt jegyeznék fel, hogy ízes nyelvezetén a lovagról tudott szépen beszélni.

Szerb Antal egy évvel Krúdy halála után ezt írta „A magyar irodalom története”-ben: „Krúdy Gyula irodalomtörténetünk és kritikánk nagy adóssága. Nem vették komolyan, mert nem tartozott semmi komoly klikkhez... pénzt akart keresni, ehelyett remekműveket írt.”

Szántotta a sorokat

Elképesztő mennyiséget alkotott. Haláláig, 1933-ig összesen 117 első kiadású kötete jelent meg, ami önmagában is hatalmas teljesítmény. Ez azonban csupán töredék. Körülbelül kétezer novellát írt. Sokan csodálkoztak hallatlan termékenységén; legendák keringtek róla. Az igazságot a megbízható visszaemlékezések tartalmazzák. Krúdy éjjel-nappal írt, a margitszigeti hajnal gyakran ott találta kis asztalkájánál, ahol télikabátban ülve szántotta a sorokat.

A legendák forrása az, hogy ha nem írt, mindig a kávéházakat járta, lóversenyezni, kártyázni szeretett, és gyakorta éjszakázott. Tehát „mindig” látták!

Az elmúlt években kiadott Krúdy-könyvekben, sorozatokban számos elfelejtett vagy eddig ismeretlen regénye, novellája látott napvilágot, de máig is több olyan munkáját őrzik a korabeli újságok, amelyek könyv alakban egyszer sem jelentek meg. A kiadatlan novellák, újságcikkek, tárcák száma több százra tehető, s regények is akadnak közöttük.

Az irodalomtörténészek lehetségesnek tartják, hogy ezeken túl is lappanganak még Krúdy-írások, felkutatásuk azonban nagy munka. (Egy példa: 1920-ban hét folytatásban jelent meg egy bécsi magyar folyóiratban, a Lázár Miklós-féle Új Könyvben a „Mit látott Vak Béla szerelmen és bánatban” című regénye, amely befejezetlenül maradt, a lap ugyanis közben megszűnt. Máig is rejtély: e regénye milyen helyet foglal el az életműben, Krúdy befejezte-e? A kézirat nem került elő.)

Krúdynek egyébként is tucatnyi könyvterve hiúsult meg. Mutatóban: „A tiszaezlári Solymosi Eszter”-re nem talált kiadót, és a regény csak 1975-ben jelent meg (azóta már két kiadást is megért); az „Ady Andre éjszakái” is csak jóval halála után, 1948-ban formálódott könyvvé, akárcsak a „Rezeda Kázmér szép élete”. „A Magyar Köztársaság almanachja” a Tanácsköztársaság bukása miatt nem kerülhetett a könyvpiacon.

A Krúdy-kutatás lemaradása kétségtelen, de az is az igazsághoz tartozik, hogy nem könnyű előbbre lépni. Az író ugyanis folytonos pénzzavarában ugyanazokat az írásokat több újságnak is eladta, csak más címmel. Ilyen azonosságok máskülönbben még novelláskönyveiben is fellelhetők. Ismerünk olyan novellákat, amelyek az ország különböző lapjaiban ötször-hatszor is megjelentek.

Az eligazodás dolgát megnehezítik a szövegváltozatok is; az író, műveinek újrakiadásain szívesen

*A nyugalmat koptató
praisélok. Krúdy Gyula.*

MAJOR HENRIK KARIKATÚRAJA
Csupán töredék

*Aranykézücsai
Szép Napok*

Irla Krúdy Gyula

Tevan Kiadás

EGY KÖTET BORITÓJA
Nem került elő

javitgatott. A bujkáló kiegészítések leleplezése nehéz. „A vörös postakocsi” Krúdy egyik legnépszerűbb regénye A Hétben, az „Őszi utazások a vörös postakocsin” című műve pedig a Magyarországon jelent meg. Nem sokkal a folytatások befejezése után a regényeket könyvalakban is kiadták 1913-ban, illetve 1917-ben. Az író 1925-ben a 10 kötetes jubileumi gyűjteményes kiadás számára mindkét művét alaposan átdolgozta, fejezeteket hagyott ki, oldalakat töltött be. Ezeket a lényeges változtatásokat a halála utáni kiadásoknál nem vették figyelembe. Az író által véglegesített szöveg először tavaly jelent meg az új életműsorozatban. (A centenáriumi alkalmából a sorozat újabb három kötetével bővül; két regény-gyűjtemény és egy novelláskönyv kerül az idén a boltokba.)

„Palackban vitriol”

Az életművel és az életrajzzal kapcsolatos feltáratlan területek bejárása legalább annyira fontos, mint Krúdy alakját megfosztani a legendák folyondárjától. Hatvany Lajos — akinek meghívására az író a Bécs melletti Lainzban vendégeskedett — így írt neki egy

Évforduló

Krúdy-kutatás

Pénzzavarában többször eladta

Megkésétt romantikus? Modern?

1925-ös keltezésű levelében: „Ott-hon már csak Maga áll a talpán az írók közt... Nagyon élvezem, eszem, iszom, falom a Maga írásait. Biedermyerbe göngyölt bombák, ártatlan, sőt, mi több, hívogató Tokaji aszú vagy Egri bikavér felírású palackban vitriol. Nagyszerű, szabadalmaztatott forma.”

Hatvany e megállapításával nem tartozott a többséghez. Krúdyt sem a korabeli, sem a halála utáni kritika nem vette túlságosan komolyan. A nagyívót, a rendkívüli sikerekkel bíró nőcsábászt, a nagyerejű párbajhóst, a különcöt látták benne. Szemére vetették, hogy írásaiban egy sosemvolt álomvilágot idéz, elbeszéléseiben és regényeiben vékonyan csordogál a cselekmény, túl sok bennük az állókép. A realista Krúdy szóba sem került. Alakját elködsítették, jelentőségét nem ismerték fel.

Alakjának megítélését jól szemlélteti Roboz Imre „Az irodalom boudoirjában” című munkája. E kötet 1916-ban látott napvilágot, amikor Krúdy már a népszerűség csúcsán állt. Ebben a könyvében igényes portré olvasható a fiatal Karinthyról, Heltairól és Szomorýról. Krúdy figuráját a szerző holmi rejtélyes hódítónak, nők álmának, szerencsejátékosnak állítja be, a legendák egész özönét jegyezve le. Hiba lenne persze elutasítani ezeket a jelzőket. Kétségtelen, hogy a deresedő hajú Szindbád nem volt példás családapa, pénzét elszórta, és meglehetősen korhely életmódot folytatott, nagyon is kedvelte a női társaságot, az egyik szállodából a másikba költözött. Ez azonban csak az egyik oldal, részgazság.

Jókor érkezett

Az áttörés 1954-ben, Sötér István tanulmányával, illetve 1957-ben kezdődött, amikor a Magyar klasszikusok sorozatban megjelentek válogatott novellái, Szabó Ede átfogó, rehabilitáló tanulmányával. Ebben teszi fel a kérdést: „Modern író-e Krúdy vagy megkésétt romantikus? A kérdésre könnyű a válasz: késéssel indult, de jókor érkezett; nem volt modern, de akaratlanul is azzá vált.” Ez a tanulmány végre leszögezi, hogy ne tévesszen meg a lírai hang, az író bonckése csontig hást.

Krúdy művészete ma már tisztán ragog előtünk. Egyedülálló csillag, világirodalmi viszonylatban is. Igazi hangját kétségtelenül Szindbád figurájában találja meg, s tartja is meg élete végéig. A stílusváltás gyökeres témaváltozással is járt. Addigi művei zömmel a Nyírségben és a Szepességben játszódnak. A tizes évek elejétől kezd megörökíteni a század eleji Budapest életét.

„A vörös postakocsi”-val nyitja meg a remekművek egész sorát.

Ettől kezdve valóban mondhatjuk, hogy egyetlen művét sem fejezte be. Csak elhagyta hőseit, hogy aztán ismét felkeresse e bizarr figurákat, s újra meg újra kézen fogva őket, visszavetítse a félmúltba, kedvenc, maga teremtette világába. Krúdy egyetlen nagy regényt írt — szokták mondani, s ebben sok igazság van. Varázsa stílusában rejlik, a metaforák tobzódásában, a rendkívüli zeneiségben, az emlékképek és a látomások vegyítésében, a pompázatos hangulatképekben. Olyannyira így van ez, hogy az olvasók körében csakis az álomhajós Krúdy, a hódító Szindbád és Rezeda Kázmér ismert.

Mesemondó lovag

„... hanyag, mivel tudja, hogy minden szava csalhatatlanul pontos, minden képe egy rejtett világot tár fel” — írja Sötér István. Való igaz, Krúdynak sokszor azt is a szemére vetették, hogy nem törődik a műfaji törvényekkel, a jellemek fejlesztésével, önkényesen elhanyagolja a cselekmény egyes szálait. Ezzel szemben újabbban többen is rámutattak, hogy elbeszélő modora a népmesékkel rokonítható. Mégis, akár egy megfejtethetlen mágia: sohasem egyhangú. Korát messze megező megérzi, aki rendkívüli élet- és emberismeretét, élményeit és szerelmeit illatos ködfátyolba burkolva nyújtja át — az idővel játszatva.

A mesemondó lovag, ahogy általában nevezték, száz esztendeje született. A centenáriumi talán közelebb visz hozzá, s közelebb hozza őt is. A Petőfi Irodalmi Múzeum készül az évforduló méltó megünneplésére. Kiadják a Krúdyikonográfiát, s Gedényi Mihály összeállításában megjelenik az eddigi legteljesebb bibliográfia is, amely mindmáig hiányzott. (Műveinek az 1950-es és 1960-as években megjelent sorozatában láttak napvilágot az első, valóban úttörő jelentőségű bibliográfiák. Az 1964-ben megjelent vaskos gyűjteményben, a Krúdy világában levő bibliográfia, amely viszont csak a kötetmegjelenésekre szorítkozik, nélkül pontatlan is.)

Az évfordulóra megjelenő kiadványok között előkelő helyen szerepel a Magyar Helikon kiadásában készülő „Szent Terézia utcái” című visszaemlékezés-fűzér kéziratának hasonmása, Barta András tanulmányával. Nyíregyházán emlékülés lesz, az irodalmi múzeum pedig öszre gazdag Krúdy-kiállítást szeretne megnyitni.

FEHÉR BÉLA